

Dům U Straků – Račte vstoupit!

V rámci desátého ročníku celorepublikového festivalu Den architektury se v Týně nad Vltavou uskutečnila dne 3. října 2020 od 14 hodin akce nazvaná Dům U Straků – Račte vstoupit! Jak už název napovídá, mohla veřejnost po mnoha letech znovu alespoň na chvíli vkročit do tohoto opuštěného obchodního domu na Horním Brašově, který lze považovat za jednu z architektonicky nejceněnějších staveb ve městě. V podzimním sobotním odpoledni využilo možnosti prohlédnout si tento funkcionalistický skvost několik desítek občanů. Zájem o prohlídku celého objektu a připomenutí si zlatých, již dávno minulých časů obchodního domu byl značný. Dům totiž od 90. let neslouží svému účelu a poslední roky je zcela uzavřen a chátrá.

V úvodní přednášce konané v přízemí budovy (bývalém obchodě s textilem) vysvětlil ve své projekci historik architektury Jan Ivanega společenský význam a architektonický vývoj obchodních domů od antiky po současnost a připomenul obdobné prvorepublikové stavby nejen v regionu, ale i celé České republice (např. Brouk a Babka v Českých Budějovicích, Breda v Opavě apod.). Teoretička architektury Markéta Pražanová stručně představila historii domu i smutný příběh židovské rodiny Straků, která v roce 1935 obchodní dům otevírala. Doplnil ji architekt Václav Čihák, jenž na půdorysech stavby popsal technické řešení i provoz. Mezi posluchači seděla řada bývalých zaměstnanců obchodu i obyvatel domu, kteří dostali příležitost zavzpomínat na své příběhy spjaté s budovou. Vystoupila proto Dagmar Prachová, která od roku 1973 v obchodním domě pracovala. Přítomné zaujala podrobným popisem fungování provozu obchodu. Poté se všichni odebrali na prohlídku všech pěti pater. Interiér domu byl prázdný. Mnozí lidé si pamatovali, jak chodili do tohoto domu k zubaři nebo nakoupit. Nikdo z nich nebyl nikdy ve 4. a 5. patře, jelikož se v nich původně nacházely byty. Úžasných výhledů z terasy domu na právě upuštěnou řeku i střechy okolních domů si mohli návštěvníci užít s pivem z Vltavotýnského pivovaru v ruce. Občerstvení zajistil nový majitel objektu, kterým se v letošním roce stala vltavotýnská společnost Minesa, s. r. o. Noví majitelé přistupovali k této akci od počátku velmi vstřícně a v mezích možností objektu zajistili úklid, posezení i občerstvení. Za to jim patří velké poděkování.

Festival Den architektury organizoval stejně jako v předchozích letech pražský Spolek KRUH ve spolupráci s iniciativou Týn nad Vltavou – město pro život (Václav Čihák, Jan Ivanega, Markéta Pražanová) za podpory Spolku pro rozvoj regionu.

Markéta Pražanová, Jiří Korbel

Rozhovor s Marií Hájkovou (nar. 1931), švagrovou Jiřího Straky

Váš švagr byl Jiří Straka (1924-2009) jediný syn Karla Straky a Arny Strakové (roz. Weinerové), kteří si nechali pro svou rodinu postavit v roce 1935 obchodní dům U Straků na Horním Brašově.

Ano. Rodina Straků byla poměrně zámožná. Obchodník s látkami pocházející ze Šumavy Karel Straka se prý dobře oženil, jeho žena získala velké věno, tak si mohli dovolit zbořit původní dům a postavit na jeho místě výjimečnou stavbu. Rodina byla židovského původu. Nejprve byla v roce 1942 odvezena do koncentračního tábora rodina Weinerova, o půl roku později byli nejprve do Terezína a následně do Osvětimi přesunuti i Strakovi. Jiří nakonec skončil v koncentračním táboře Mauthausen-Ebensee. Jako jediný z celé rodiny holocaust přežil. Za manželku si vzal v roce 1948 sestru mého muže Marii Hájkovou. Byla to krasavice. V roce 1949 spolu odešli do Ekvádoru, kde žili někteří příbuzní Straků. Báli se, že by se mohla historie opakovat. V Americe se jim narodily dvě děti – Jana a Pavel.

Mohli jste se s rodinou v době totalitního režimu stýkat?

Odešli legálně, takže mohli. Jezdili za námi a my za nimi, byť přišli o české občanství. Já ale nebyla přímá krev, tak někdy býval s vycestováním problém. Posílali nám dárky, třeba půl kila rýže... Tehdy tady nebylo nic. A jednou přišel balíček a v něm byla nějaká drobnost zabalená v igelitáku. Všichni hned chtěli igeliták!

Jaký byl Jiří Straka?

Byl strašně hodný a čínorodý. A štedrý. Já jsem mu vždycky říkala, Jirko, vždyť ty nebudeš nikdy nic mít. A on mi odpovídal, že čím víc dáš, tím víc máš. Člověk nesmí být lakomý. A přitom sám hodně šetřil a nikdy nic nevyhazoval. Jednou vyhodil jeho syn Pavel flašku vedle cesty. A Jirka mu kvůli tomu zakázal třídenní výlet do hor. Řekl mu, že dá klidně za deset korun chudákovi oběd, ale není dost bohatý na to, aby házel za korunu flašku do taluty. Co se týče hospodaření, tak byl příkladný a tvrdý na sebe i na okolí.

Kdy jste žila v domě U Straků?

Myslím, že to bylo od roku 1950 do roku 1959. Když rodina Straků odešla, dům byl zpočátku stále v jejich majetku. Oldřich, můj muž, se nabídl, že bude dům spravovat, aby byl v dobrých rukou. Tak to bylo asi týden. Pak dům Strakovým vyvlastnili. Zůstali jsme ale s manželem a dvěma syny bydlet ve druhém patře (v prvním patře byl notář). Později nám řekli, že byt je pro život jedné rodiny „nadměrný“ a museli jsme mít u sebe na bytě dětskou doktorku. Dali jsme jí vybrat pokoj a měli jsme dohromady koupelnu a v jedné kuchyni na jednom sporáku jsme vařili. Naštěstí jsme spolu vycházeli moc dobře. Pak tam bydlel v domě také Václav Hodný, který měl autoopravnu. A Fišáků. V podkroví měly prodavačky pokojík a zázemí.

Dům projektoval významný pražský židovský architekt Hermann Abeles, který do něj zakomponoval různé prvky a moderní trendy tehdejšího architektonického funkcionalismu. Slavnostní otevření obchodního domu proběhlo 21. března 1935. Mohla byste vzpomenout na některé vymoženosti, které vás v domě překvapily?

To si nedokážete představit, jak byl dům luxusní. Dřevo, mramor, černé sklo, mosazné zábradlí... A kolik tam bylo promyšlených maličkostí a důležitých zbytečností, které ulehčovaly život. Třeba od celého baráku byl jeden centrální klíč. Když si představíte, kolik by v tak velkém domě muselo být jednotlivých klíčů! A my měli jeden. A z každé místnosti bytu byl zvonek do kuchyně, kde byla služka. Ta měla v bytě i svůj pokojíček. Když chtěl tatínek káfičko, nebo si děti natloukly koleno, tak mohly zazvonit. A ona už utíkala, mohla se přerazit, aby posloužila. My jsme už ale služku neměli. To jen původní majitelé.

Úžasné vypravená byla předsíň. Každý centimetr byl využitý. Všechno bylo funkční a všechno tak příjemné... Blízko výtahu byly speciální rolovací zásuvky na kufry. Celou stěnu zakrývala vestavěná skříň. V její dolní části byl otvor, kam se házelo špinavé prádlo, které služka rovnou odnášela do prádelny. Pak byly speciální poličky na zavařeniny a na klobouky. Jeden balkonek vedl z haly a druhý z ložnice do uličky ke Schmiedum.

Kde byla prodejna oděvů, textilu a koberců?

V přízemí a v galerii (mezonetu). V suterénu byl spíš sklad. Pan Straka obchodoval s textílem a nechal si navrhnout od architekta nejen dům, ale i zařízení, včetně kompletního interiéru obchodu. Všechno bylo na míru a perfektní. Třeba skříňky na galanterii, kde byly speciální šuplíky na nitě a na knoflíky, na špendlíky, na tkaničky...

Všechny fascinuje rozlehlá terasa s výhledem na řeku.

To bylo nádherné, celé město před námi. Rodina Straků terasu hojně využívala a kuchařka jim tam často přinášela svačinku. Všude byly rozmístěné kytky. A byla tam ještě jedna vyšší terasa, na níž jsme se zpočátku občas chodili opalovat.

A výtah.

Věčně nejel. Tak jsme ho nechávali pořád opravovat. Byl buď slabý proud, nebo se něco rozbilo, to víte, po válce... Všechny děti chtěly svézt výtahem, protože nikde v Tejně jiný nebyl. Byla v něm nádherná kožená červená sedačka.

Jak se žilo po válce na Horním Brašově?

V každém domě byl krámk, takže tam bylo rušno. Chodilo se jenom pěšky, v neděli to bylo korzo. Lidé se v různých seskupeních procházeli od náměstí na konec Brašova a zpátky. Ženský šly ukázat nový klobouk a strejcové novou mašli pod krkem. A pak se pomlouvali a v pondělí si běželi koupit k nám do obchodu ještě větší klobouk, než měla Šobrová... Brašov byl Václavák.

Obchodní dům Straka poutal pozornost.

Dům měl holubičí barvu. Říkalo se mu betoňáček, podle železobetonové konstrukce, ale i podle té barvy. V celém parteru i v nádherné pasáži byly po všech stranách luxusní výlohy. Dnes je pasáž vytřískaná a je z ní garáž. Straků měli svého skvělého aranžéra. V padesátých letech už tam pracoval týnský aranžér Řivnáč, který si k sobě bral učednice. Byl moc šikovný, měl stále nové nápady a své výtvarné zpracování výloh pak fotil a posílal do soutěží, které vyhrával. Úroveň obchodáku byla nesmírná. Taky se na tváři jednotlivých obchodů projevovala konkurence. Naproti domu U Straků měli obchod Tvrdíků. Měli jsme ve výloze poutač: „*Bumtarata, bumtarata, podzim už buší na vrata*“. A Tvrdík napsal: „*Bumtarata neděláme, dobré zboží prodáváme*“.

Vy jste se ale nakonec museli z domu vystěhovat.

Ano. Stále nám komunisti vyčítali, že máme příbuzné v Americe a že byt je příliš luxusní a nadměrný. Tak jsme se na konci padesátých let vystěhovali. Můj muž ale vedl v domě až do roku 1984, kdy odešel do důchodu, obchod s textilem. Vyučilo se u něj na pětatřicet učednic. Přejmenoval ho na Delta. Letěl totiž do Ameriky stejnojmennou společností. Tehdy byly všude budovatelské nápisy, a to on nechtěl. V horních paterech byly po našem vystěhování byty, později zubař a dětský lékař. V roce 1974 se rozhodlo, že v domě zůstane jen širokosortimentní obchod. Do budovy proto byla

vložena ocelová podpůrná konstrukce posilující nosnost podlah 1. a 2. patra, která měla nově sloužit obchodu. Byty se zrušily a později odešli i zubař a dětský lékař.

Měli jste někdy strach?

Padesátá léta byla hrozná doba. U moci byli lidé, kteří dávali nesmyslné příkazy a rozkazy. Zavírali všechny soukromé podnikatele, kterým zůstaly z podnikání doma nějaké zbytky. A my měli z té galanterie tolik knoflíků a nití, které se nám nepodařilo včas vyprodat. Tak jsme to potají po nocích raději pálili. A do obchodu přišli lidé bez citu a ty úžasné šuplíky v galanterii rozsekali. Považovali ten na míru dělaný nábytek za znak bohatství a kapitalismu.

Jak se s domem naložilo po revoluci, když ho Strakovi získali zpět v restituci?

Strakovi se rozhodli dům prodat. Můj manžel už byl nemocný, tak jsem je zastupovala já. Počátkem devadesátých let jsem dům U Straků, který jsem tolik milovala, prodávala panu Bromovi.

Jak s domem nový majitel naložil?

Různě ho v interiéru upravoval. Zničil římsu nad výlohami, pasáž, všechny detaily, celý dům. Je mi tak líto, že se nic z toho luxusu nezachovalo. Jak můžou být lidi tak bez citu. Jednou přijeli naši z Ameriky a já jsem říkala Jirkovi, chceš to vidět? A když jsme přišli před dům, tak říkal, pojď pryč. Dům byl špinavý a roztráskaný. A přitom do péče o něj dali Strakovi v 30. a 40. letech svoje srdce.

Kéž by se dům podařilo citlivě opravit, tak aby nejen Brašov, ale celé město znovu dekoroval. Dej novým majitelům pánbůh sílu a oslíka, který se bude otřásat...

Markéta Pražanová, Václav Čihák

POPISEK

Rodina Strakova se svými zaměstnanci v jídelně svého bytu v domě U Straků – uprostřed Karel Straka s manželkou a synem. Kolem roku 1936. Foto archiv Marie Hájkové

Dům U Straků, firemní razítko. Foto archiv Marie Hájkové

Článek vyšel ve zpravodaji Vltavín v listopadu 2020